

Az európai egység gondolata a XX. század első felében

Az első világháborút lezáró párizsi békerend újból kibékíthetetlen ellenfelekre osztotta Európát. A sorsát tehetetlenül elfogadó, megalázott vesztesek a revíziót, az elképzeléseiket maradéktalanul nem kielégített győztesek a vesztesek számára tarthatatlan állapotokat jelentő „status quo” fenntartását tekintették az egyedül járható útnak. Mindezt csak tetézte a háború utáni gazdasági válságos periódus és a szociális problémák akuttá válása.

Ezen új realitások határozták meg a XX. század harmadik évtizedének gondolkodói körében az Európa jövőjéről alkotott alternatív elképzeléseket.

E korszak meghatározó gondolkodója és közéleti szereplője az a Richard Coudenhove-Kalergi, akinek a „Pan-Európa” című tervezete széles sikeren örvendett. Európa fogalmának értelmezését sajátosan civilizatórikus szempontból közelíti meg. Földrajzilag félsziget, politikai szempontból változó földrajzzal rendelkező entitás Európa. Richard Coudenhove Kalergi alapvetően partneri viszonyt szorgalmazott az egységesülő Európa és Nagy-Britannia között. Azonban egyértelműen leszögezte: amíg a Brit Birodalom áll, addig a kontinentális Európa és Nagy-Britannia között csupán szerződéses viszonyon alapuló kooperációnak van lehetősége. Alapvető szerepet játszhat annak felismerése, hogy Európa csupán egységesülve tudná a többi gazdasági, katonai nagyegegységgel – a Szovjetunióval, az Amerikai Egyesült Államokkal, a Brit Nemzetközösséggel – szemben visszanyerni és megtartani eredeti súlyát és helyét.

Az Európai egységtörekvés története

Az idealisták víziója: A 19. század közepéig a romantikusok és idealisták hittek a “nemzetek Európájának” víziójában. Ez a mítosz két fontos eszmén alapult. Egyrészt meg voltak győződve arról, hogy minden nemzetnek küldetése van és hittek abban, hogy az európai birodalmak feloszlását követően a nemzetállamok megalakulásával, a nemzetek Európája harmonikus egységben él majd. Mindenik saját népe vezetése alatt gondolta el (Friedrich Hegel: a történelem fejlődése a szellem fejlődése és ennek legmagasabb foka Európában, Európa eszenciája pedig Németországban testesül meg. Théodore-Simon Jouffroy: a francia nemzet Európa éllovasa és Franciaország a legeurópaibb. Vincenzo Gioberti: Az olaszok erkölcsi és polgári fölénye a többi nemzet fölött). Az első világháború után az Európai Egyesült Államok gondolatának elkötelezett híve Richard Nikolaus von Coudenhove-Kalergi gróf 1923-ban Bécsben megalapította a Páneurópai Uniót, ami az Európai Egyesült Államok létrehozását tűzte ki célul, amelyben a kontinens összes, a nemzetek önrendelkezését elismerő demokratikus ország egyesülhetne.

Az egységkeresés kezdetei a második világháború után

A Marshall-terv, azon túl, hogy a terjeszkedő szovjet kommunizmusnak kívánt gátat vetni, egyik legelőrelátóbb eleme az volt, hogy a programban résztvevő, a szuverenitásukat féltőn óvó államok közös köteletségévé tette az európai gazdaság talpra állítására irányuló közös program kidolgozását és ezzel gazdasági együttműködésüket szorgalmazta. Az integráció magjának szánt közös kormányközi intézmény, a 16 európai állam által 1948. április 16-án párizsi székhellyel alapított Európai Gazdasági Együttműködési Szervezet (Organization for European Economic Cooperation, OEEC). A “keleti tömb” szovjet nyomásra egységesen lemondott a Marshall-segélyről.

Funkcionális integráció

Jean Monnet gyakorlati ember lévén a nemzetek fölötti intézményekre épülő föderális Európa politikai integrációja helyett a gazdasági együttműködés irányából történő közösségépítést látta célravezetőbbnek. Az általa elkészített programmal lerakta az európai integráció alapjait. A terv alapja egy francia-német tengely körül szerveződő európai föderáció megteremtése. Így az 1951. április 18-án ötven évre aláírt párizsi szerződéssel – amely 1952. július 23-án lépett hatályba – megszületett az Európai Szén- és Acélközösség vagy Montánunió (aláírók: Franciaország, Németország, Olaszország és a Benelux államok). A tagországok a felségjogokat az ún. Főhatóságra ruházták át. A Főhatóság nemzetek-fölöttiségének ellensúlyozására, létrehozták a Minisztertanácsot, amely kormányközi testületként a Főhatóság ellenőrző szerveként működött. A szerződés emellett még tanácsadó testületként felállította a tagországok parlamentjeinek delegáltjaiból álló Közgyűlést és létrehozott egy Bíróságot, amelynek feladata a tagállamok által a szerződésben vállalt kötelezettségek betartásának az ellenőrzése és a jog uralmának biztosítása volt.

Mivel a szén fokozatosan veszített a gazdaságban elfoglalt kiváltságos helyzetéből és úgy tűnt, hogy helyét mindinkább az atomenergia veszi át, ezért Monnet egységes, a Montánunióhoz hasonló szerkezetű Európai Atomenergia Közösség (Euratom) létrehozását javasolta. 1957. március 25-én Rómában írták alá a Hatok külügyminiszterei az ún. Római Szerződéseket, amelyekkel megszületett az Európai Gazdasági, illetve az Európai Atomenergia Közösség, amelyek 1958. január 1-jén léptek életbe. Az Európai Bizottság a Montánunió Főhatóságának szerepét vette át – a nemzeti szuverenitást védő államok nyomására – annál némiképp kevesebb hatalommal. Ennek a kormányok részéről besűrűdő törekvésnek megfelelően a Miniszterek Tanácsa még kiterjedtebb hatáskörökre tett szert, mint a Montánunióban és így a tulajdonképpeni döntéshozó testületté vált. Az Európai Parlamenti Közgyűlés főként tanácskozó és tanácsadó testület az intézmények demokratikus legitimitációja érdekében. A független Európai Bíróság biztosítja a közösségi jogok érvényre juttatását.

Románia csatlakozása

Az 1989-90-es kelet-európai változásokkal újjáalakult Európa. Az Európai Uniót létrehozó ún. Maastrichti Szerződést 1992. február 7-én írták alá. Az általa létrehozott Európai Unió három pillérré épül. Az első a korábbi Európai Gazdasági Közösséget létrehozó szerződés a Gazdasági és Monetáris Unióról szóló kiegészítéssel, ami előírta, hogy a tagállamok gazdasági és monetáris unióra lépnek és legkésőbb 1999-ig közös európai pénznemet vezetnek be. A második pillér a közös kül- és biztonságpolitika, a harmadik pillér pedig a belügyi-igazságügyi együttműködés, és bevezették az uniós állampolgárságot. A Szerződés hosszas ratifikációs folyamat után csak 1993. november 1-jén léphetett hatályba. A Szerződés alapján a Gazdasági és Monetáris Unió második szakasza 1994. január 1-én az Európai Monetáris Intézet felállításával indult. Az Intézet feladata a nemzeti jegybankok közötti együttműködés kialakítása és az ECU használati körének bővítése, valamint egy egységes monetáris politika mechanizmusának a kidolgozása volt. 1999. január 1-jén Dánia, Nagy-Britannia és Svédország kivételével bevezethették az eurónak nevezett közös pénzt. Ez a mozzanat jelentette a Gazdasági és Monetáris Unió harmadik szakaszának a kezdetét, csúcspontját pedig 2002. január 1-jén érte el, amikor az euró a készpénzforgalomba is bekerült, fokozatosan felváltva a nemzeti valutákat.

Mivel az Unió minden nehézsége ellenére egyre nagyobb gazdasági jelentőségre tett szert, az abból való kimaradás a kontinens többi államára nézve az elszigetelődés veszélyét jelentette egy globalizálódó világban. A szocialista társadalmi rendből felszabaduló keleti országok is egymás után kérték felvételüket az Unióba, köztük 1995 júniusában Románia is.

Az Európai Tanács az 1997 decemberében megtartott luxembourgi ülésén döntést hozott a bővítési folyamat megkezdéséről, az 1999. március 25-én jóváhagyott Agenda 2000 programcsomaggal az Európai Unió kialakította a bővítés pénzügyi keretét, amely 2002-től kezdődően elvileg, a 2000 decemberében aláírt Nizzai Szerződés pedig olyan változtatásokat hozott az Unió intézményrendszerében, ami gyakorlatilag is lehetővé tette a keleti bővítés elkezdését. Ez a folyamat 2001. első félévében a svéd elnökség alatt gyors ütemben indult és 2001 decemberében már nevesítik a tárgyalások lezárására képesnek mutakozó tíz tagjelöltet. Bulgária és Románia részére speciális támogatást és módosított ütemtervet dolgoznak ki. 2002 decemberében a koppenhágai csúcstalálkozón tíz ország 2004. május 1-i belépési dátummal meghívást kapott a csatlakozásra.

2003-ban népszavazást szerveznek az Alkotmány módosítására annak érdekében, hogy a cikkek egy része megfeleljen az Unióhoz való csatlakozás folyamatának. A szavazásra bocsátott módosítások között szerepeltek: a tulajdonjog garantálása, a külföldiektől való földvásárlás engedélyezése, a kisebbségek jogainak javítása (például anyanyelvük használata a közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban), a nemek közötti egyenlőség erősítése a közszolgálatban, a kötelező katonai szolgálat eltörlése, a parlamenti mentelmi jog korlátozása, az igazságszolgáltatás előjogainak és függetlenségének megerősítése, az elnöki mandátum 4-ről 5 évre történő áthelyezése és az uniós polgárok szavazati jogának megadása a helyi önkormányzati választásokon.

2004-ben a Parlament Külpolitikai Bizottsága állásfoglalást fogadott el, amelyben Románia előcsatlakozási stratégiájának átírását szorgalmazta. Ez Emma Nicholson jelentésén alapul, amelynek tartalma a tárgyalások felfüggesztését szorgalmazta az igazságszolgáltatás függetlenségével, a korrupció elleni küzdelemmel, a média szabadságával, a letartóztatottakkal szembeni bánásmód miatt, valamint moratórium létrehozása a gyermekek nemzetközi örökbefogadásának megtiltására, amelyet Bukarest a Bizottság kérésére fogadott el. A jelentés ezen pontokon folyamatos ellenőrzés bevezetését is előírta.

2004 december 17-én zárultak a csatlakozási tárgyalások. A csatlakozási egyezmény aláírására 2005 áprilisában került sor. Az Európai Bizottság 2006. szeptember 26-án erősítette meg hivatalosan, hogy Románia – Bulgáriával együtt – beléphet az Európai Unióba. Románia 2007 január 1-jén csatlakozott az Európai Unióhoz.